

Prispevek okoljskih organizacij v razpravo o Državnem razvojnem programu 2007-2013

Ljubljana, 7.8.2006

Čeprav se globoko zavedamo dejstva, da netrajnostna Strategija razvoja Slovenije (SRS) le težko vzpostavlja osnovo za trajnostno usmerjen Državni razvojni program 2007-2013 (DRP), menimo, da je mogoče v DRP kljub temu vnesti načela trajnostnega razvoja. V prvem delu prispevka opozarjamo na napačno razumevanje koncepta trajnostnega razvoja, medtem ko v drugem delu pojasnjujemo, kako lahko preoblikujemo DRP v dokument, ki ne bo v konfliktu z oglaševanimi trajnostnimi usmeritvami Slovenije.

1. Trajnostni razvoj – marketinški trik...

1.1 Kako dobro razumemo koncept trajnostnega razvoja?

' Zaradi praktično identičnih strateških ciljev SRS in prenovljene Lizbonske strategije kakor tudi njunih pogledov, da je doseganje ekonomskih razvojnih ciljev predpogoj za doseganje vsestransko trajnostnega razvoja na srednji rok, je razumljivo, da so tudi prioritete, v katere naj bi ekonomska politika osredotočila svoje napore v naslednjih letih, v teh dveh dokumentih vsebinsko dokaj usklajene.'

Državni razvojni program 2007-2013, stran 46

V nagovoru ministra Žagarja, s katerim je 9. junija 2006 DRP predstavil nevladnim organizacijam in ostalim interesnim skupinam, je bilo mogoče slišati, da je gospodarski razvoj potreben za zagotavljanje socialne varnosti in čistega okolja. Na podobni osnovi je zgrajen tudi odstavek, ki je zgoraj citiran. Oba navedka kažeta na to, da gre za popolnoma zgrešeno razumevanje koncepta trajnostnega razvoja, ki se nenehno pojavlja skozi DRP (pa tudi SRS).

Osnovna zamisel koncepta trajnostnega razvoja je, da razvoj dosegamo skozi enakomerno, enakopravno in usklajeno povezovanje med tremi stebri razvoja, ki so gospodarstvo, sociala in okolje. Trajnostni razvoj nikakor ne pomeni, da ima gospodarski razvoj prednost, šele nato pa mu sledita družbeni in okoljski razvoj. Prav tako trajnostni razvoj ne pomeni uničenja okolja za namen gospodarskega razvoja, nato pa blaženje nezaželenih učinkov z marginalnimi okoljskimi ukrepi (npr. izgradnja tovarne brez čistilnih naprav v neokrnjeni naravi, nato pa urejanje parka okoli nje). Zato je potrebno takšno dojetje zamisli trajnostnega razvoja izkoreniniti.

Popolnoma napačno razumevanje se kaže tudi pri oblikovanju prioritet DRP, kjer je povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja izpostavljeno kot nekakšna posebna celota, čeprav bi morala biti vpeta v vsa prioriteta področja.

1.2 Trajnost in blaginja vs gospodarstvo

'Rezultati analiz kažejo, da je odnos med socioekonomskimi okoliščinami in izraženim zadovoljstvom zelo zapleten; iz podatkov namreč ni mogoče razbrati, da so spremembe življenjskih razmer vplivale na spremembe zadovoljstva. Ocena zadovoljstva tudi ni vedno višja v gospodarsko razvitejših državah.'

Državni razvojni program 2007-2013, stran 18

DRP omenja, da si SRS zastavlja celovito blaginjo prebivalstva kot svoj osnovni strateški cilj. Glede na omenjena navedka se je mogoče vprašati, kaj si torej želimo doseči s hitrejšo gospodarsko rastjo. Želimo res zagotavljati blaginjo prebivalcev, ki naj ne bi bila odvisna od gospodarskega razvoja, ali želimo omogočiti tako domačemu kot tujemu gospodarskemu kapitalu hitrejši razvoj na račun razvoja družbenega

in okoljskega kapitala? Doseganje cilja SRS, celovite blaginje prebivalstva, bo merjeno s kazalci, kot je indeks človeškega razvoja, ne pa z BDP. Le zakaj sta potemtakem tako SRS kot DRP v velikem delu usmerjena k rasti BDP?

Na zgornji vprašanji je mogoče odgovoriti z naslednjo razlago: trajnostni razvoj in dvig blaginje prebivalstva se uporabljata kot marketinška trika za komuniciranje ciljev razvoja Slovenije, medtem ko se dejanske aktivnosti razvoja Slovenije disproportionalno usmerjajo v gospodarski razvoj. Vlado zato pozivamo, da v kolikor si za Slovenijo res želi trajnostno začrtati pot v prihodnost, naj to tudi stori, če pa meni, da je gospodarski razvoj najpomembnejši, potem naj se pojma trajnostni razvoj in blaginja prebivalstva prenehata uporabljati, saj gre za zavajanje javnosti.

1.3 Nekonsistentnost kot značilnost DRP

'Država prejemnica sredstev kohezijske politike je dolžna zagotoviti strateško usmerjanje sredstev v prioritetne ukrepe, pri tem pa mora upoštevati, da sofinancirane dejavnosti (...) zagotavljajo skladnost z zakonodajo, politiko in prioritetami EU (...).'

Državni razvojni program 2007-2013, stran 106

EU je, prav tako kot Slovenija podpisnica kjotskega protokola, s katerim se je zavezala zmanjšati emisije toplogrednih plinov za 8 % glede na leto 1990 do obdobja 2008-2012. Cestni promet nedvomno prispeva k naraščanju emisij teh plinov, pa vendar Slovenija namerava z evropskim denarjem graditi ceste. In spodbujati letalski promet, ki prav tako prispeva k povečanju izpustov toplogrednih plinov.

DRP na str. 47 predstavi tabelo, v kateri je ocenjena usklajenost prioritet DRP s prioritetami Lizbonske strategije. S preprostim opazovanjem tabele je mogoče ugotoviti, da je skupen prispevek prioritet DRP k prioritetam Lizbonske strategije najvišji pri t. i. Ekonomskih razvojnih ciljih, najmanjši pa pri razvojnem cilju Okoljska trajnost. Ali je to res skladnost s prioritetami EU?

1.4 Razvoja ni mogoče obrniti nazaj

Pričujoče razmišljanje bi sicer res bilo bolj primerno za debato o SRS, pa vendar upamo, da bo vsaj v debati o DRP naletelo na plodna tla.

Naše okolje nam omogoča življenje, zato je eno od osnovnih načel trajnosti, da moramo okolje očuvati tudi za svoje potomce. Dejstvo je, da danes tudi v Sloveniji prekomerno izkoriščamo svoje okolje. Gradnja nakupovalnih središč, logističnih centrov, športnih terenov ali (avto)cest so zaznamki, ki jih z obličja Slovenije ne bomo kmalu izbrisali. Teoretično je sicer mogoče od investitorjev zahtevati, da vzpostavijo stanje, kot je bilo pred posegom, toda v praksi se to ne zgodi. Tako prekomerno uničujemo prostor.

Številni ukrepi v imenu gospodarskega razvoja pomenijo spodbujanje potrošnje. Rast rabe energije v Sloveniji presega rast v številnih državah, prav tako tudi rast prometa, kupov odpadkov in količin odpadnih vod. Potrošnja tako vpliva ne samo na netrajnostno rabo naravnih virov, pač pa tudi na vse težje obvladljivo onesnaženost okolja. Tudi v tem primeru je teoretično mogoče vplivati na zmanjšanje potrošnje in onesnaženja, vendar je v praksi to izredno težko uresničljivo.

DRP na številnih mestih navaja razvoj turizma in turistične infrastrukture kot razvojno priložnost. Prav tako je kot razvojna priložnost izpostavljeno odpiranje vedno novih poslovno-obrtnih con in logističnih centrov. Povečanje števila komunalno opremljenih zemljišč za stanovanja in gospodarstvo ter spodbujanje TNI v Slovenijo so seveda tudi opredeljene razvojne priložnosti. Vendar, ali si predstavljamo, kaj to pomeni za našo državo? Npr. nadaljnja gradnja turističnih objektov na Obali, ki že danes izredno težko fizično prenese turizem? Ali odprtje poslovnih con v okolici mest, ki se že danes dušijo v izpušnih plinih prometnih zastojev, ki jih po številnih študijah iz tujine ne zmanjšajo niti najširše ceste? Ali bo to res prispevalo k dvigu blaginje večine prebivalcev? Vsaj nekaj takšnih vprašanj si postavimo, preden se lotimo procesa 'kopiranja in lepljenja' tujih razvojnih konceptov v Slovenijo.

2. ... ali pot razvoja Slovenije?

2.1 Majhne spremembe pomenijo veliko

Kot cilja DRP sta navedena naslednja cilja:

1. povečati gospodarski, socialni in okoljski kapital in
2. povečati učinkovitost v smislu konkurenčnosti gospodarstva, kakovosti življenja in trajnostne rabe naravnih virov.

Predlagamo, da se postavljena cilja preoblikujeta v naslednje:

1. enakomerno in usklajeno povečati gospodarski, socialni in okoljski kapital in
2. skozi izboljšanje učinkovitosti vseh področjih dosegati konkurenčnost gospodarstva, kakovost življenja in trajnostno rabo naravnih virov.

Predlagamo tudi naslednje spremembe razvojno-investicijskih prioritet in njihovih ciljev:

1. konkurenčno gospodarstvo

Cilj prve razvojno-investicijske prioritete je dvig konkurenčnosti gospodarstva skozi spodbujanje trajnostnega podjetništva, povečanje inovativnosti, povečanje učinkovitosti poslovanja, trajnostne domače in tuje naložbe v gospodarstvu, razvoj človeških virov, učinkovito rabo energije in naravnih virov, trajnostno mobilnost ter spodbujanje internacionalizacije slovenskih podjetij za povečanje konkurenčnosti. Dejavnosti za spodbujanje konkurenčnosti gospodarstva morajo prispevati k rasti blaginje prebivalstva.

2. učinkovito ustvarjanje, pretok in uporaba znanja za trajnosten razvoj in kakovostna delovna mesta

Cilj druge razvojno-investicijske prioritete je učinkovito ustvarjati znanja, ki prispevajo k dvigu blaginje, ter jih uspešno pretakati in uporabljati v podporo trajnostnemu razvoju in ustvarjanju kakovostnih delovnih mest.

3. učinkovita in cenejša država

Cilj tretje razvojno-investicijske prioritete je zvišati kakovost in učinkovitost storitev države ter znižati neučinkovite javne izdatke in sicer predvsem skozi vzpostavitev javno-zasebnih partnerstev, reformo institucij na trgu dela, spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in civilnega dialoga v procesih odločanja, spodbujanje razvoja lokalne razvojne pobude in izboljšanje gospodarjenja s prostorom.

4. skladen regionalni razvoj

Cilj četrte razvojno-investicijske prioritete je zagotavljati skladnost razvoja v vseh regijah države ter izboljšati kakovost življenja tako v urbanih in kot v podeželskih območjih.

5. varovanje naravne in kulturne dediščine

Cilj pete razvojno-investicijske prioritete je ohraniti naravni in kulturni kapital skozi trajnostno upravljanje s prostorom in okoljem ter spodbujanjem razvoja kulture in kulturne dediščine.

2.2 Integracija trajnostnih načel v DRP

Čeprav se morda na prvi pogled zdi, da gre za bistveno poseganje v dokument, je integracija trajnostnih načel relativno enostavna in mogoče jo je narediti na ravni vseh prioritet. Podajamo nekaj predlogov in zamisli, kako v DRP vkomponirati okoljsko komponento trajnosti:

- Pri podpori razvoja podjetništva je potrebno zagotoviti, da dejavnosti, ki se bodo izvajale, nimajo negativnega vpliva na okolje in družbo. Npr. pri oblikovanju novih ali preoblikovanju obstoječih podjetij in podjetniških centrov je treba zagotoviti, da podjetje ali podjetniški center:
  - energijo uporablja varčno in učinkovito ter nenehno poskuša zmanjševati njeno rabo
  - varčno uporablja vodo in poskrbi za njeno čiščenje po uporabi
  - omogoči rabo sredstev javnega potniškega prometa za dostop do podjetja in svoje delavce spodbuja, da uporabljajo javni potniški promet namesto avtomobilov
  - uporablja okolju najprijaznejšo tehnologijo in nenehno zmanjšuje svoj vpliv na okolje
  - povzroča čim manj odpadkov ter nastale odpadke bodisi ponovno uporabi bodisi reciklira
  - okoljsko ozavešča svoje delavce in jih spodbuja k ozaveščenemu obnašanju tudi doma
  - učinkovito in varčno izrablja surovine in naravne vire
  - ozavešča in informira svoje potrošnike/stranke o okoljskih vplivih podjetja
  - svoje odločitve dela v skladu z zahtevami ali željami skupnosti, v katero je podjetje umeščeno, ter se s skupnostjo posvetuje o vsaki pomembnejši odločitvi

- Pri izobraževanju za razvoj in nastanek delovnih mest je potrebno v izobraževanje in raziskave vključiti načela trajnostnega razvoja ter ta načela vsaj v osnovi integrirati v vsa področja izobraževanja in raziskav. Npr. pri gospodarskih raziskavah je potrebno zagotoviti, da so upoštevani vplivi na okolje in družbo ter da so ti vplivi ekonomsko ovrednoteni in v negativnih primerih ublaženi. V vse ravni izobraževanja, še posebej v terciarno izobraževanje, je treba uvesti interdisciplinarni pristop, saj lahko le tako zagotovimo, da bo npr. ekonomist znal upoštevati okolje in družbo pri svojem delu. Potrebno je spodbujati raziskave v okolju prijazne tehnologije (obnovljivi viri energije, zmanjšanje odpadkov, čiščenje odpadnih voda...), saj bodo le-te potrebne podjetjem, ki bodo morala poslovati na okolju prijazen način.
- Oblikovanje novih delovnih mest mora biti, poleg ekonomskim in družbenim, podvrženo tudi okoljskim kriterijem. Namesto, da se spodbujajo delovna mesta v 'umazanih' panogah, je potrebno spodbujati delovna mesta v panogah, ki imajo manjši negativen vpliv na okolje (npr. razne storitvene dejavnosti). V Nemčiji, na primer, so ugotovili, da lahko spodbujanje delovnih mest v sektorju obnovljivih virov energije prinese kar 130 000 delovnih mest več, kot spodbujanje delovnih mest v sektorjih fosilnih goriv. Podobno je potrebno raziskati stanje v Sloveniji (npr. ali ne bi razvoj javnega potniškega prometa odprl več kakovostnih delovnih mest kot gradnja avtocest?).
- V podporo konkurenčnosti gospodarstva in povezovanja naravnih in kulturnih potencialov je predvidenih veliko investicij v infrastrukturo; tudi te investicije morajo biti podvržene testu trajnosti. Pri energetski infrastrukturi morajo imeti strogo prednost investicije v zmanjšanje porabe energije in obnovljive vire energije, pri prometni pa infrastruktura za javni potniški promet. V turizmu je potrebno ugotoviti, ali razvoj turistične infrastrukture ne bi negativno vplival na razvoj turizma (npr. hoteli v neokrnjeni naravi lahko pomenijo pregon turistov, ki so tja hodili iskat mir in tišino), vse turistične objekte pa oblikovati tako, kot je to opisano pri podjetjih zgoraj (varčna raba energije, ...).
- Konkurenčnost gospodarstva je na okolju in družbi prijazen način mogoče spodbujati tudi skozi t. i. Zeleno javnofinančno reformo. Delo je v Sloveniji močno obdavčeno, kar vodi k nekonkurenčnosti delovno intenzivnih podjetij. Zmanjšanje obdavčevanja dela in povečanje obdavčevanja naravnih virov je lahko odgovor tako na prekomerno trošenje naravnih virov, kot tudi na visoke stroške dela. Zelena javnofinančna reforma je velika spodbuda za povečanje konkurenčnosti podjetij, obenem pa tudi spodbuda za razvoj čistejših panog, ki pa lahko veliko prispevajo k dvigu blaginje.
- Učinkovito in cenejšo državo je mogoče dosegati tudi ob spoštovanju okolja. Zelena javna naročila so lahko del strategije, vsekakor pa tudi ozaveščanje in informiranje delavcev v javni upravi (če bi vsi delavci v javni upravi dosledno ugašali nepotrebne luči in popolnoma izključili vse pisarniške naprave po koncu delovnega dne, bi to za državo pomenile velike prihranke pri računih za elektriko). Cenejšo je državo mogoče narediti tudi s primernim (pre)oblikovanjem stavb javne uprave in sicer po načelih, ki so opisana zgoraj pri podjetjih. Učinkovitost je mogoče povečati s spodbujanjem razvoja in uporabe e-uprave, ki ljudem prihrani odvečne poti, državi pa čas in stroške. Učinkovitost je prav tako mogoče povečati skozi dobro poznavanje in učinkovito izvajanje procesov odločanja. V okoljskem pogledu je mogoče številne funkcije države tudi prenesti na nevladni sektor. To lahko poceni delovanje države na okoljskem področju ter naredi varstvo okolja bolj učinkovito. DRP mora zato spodbuditi prenos nekaterih funkcij (informiranje in ozaveščanje, monitoring, obveščanje, nadzor) na nevladni sektor in primerno okrepitev tega sektorja.
- Če opustimo uporabo BDP kot merila kakovosti življenja, bomo znali bolje ovrednotiti dvig blaginje ljudi in s tem tudi učinkovitosti izvajanja SRS in DRP. BDP namreč poleg 'kakovostnih' komponent vključuje tudi komponente, ki so v popolnem nasprotju s kakovostjo življenja (npr. avtomobilske nesreče štejejo kot rast BDP, prav tako uničenje okolja). Ob tako zavajajočem kazalcu kakovosti življenja je nemogoče pripravljati smiselne ukrepe za povečanje kakovosti življenja, zato bi moral DRP spodbuditi in podpreti razvoj in uporabo primernejših kazalcev kakovosti življenja, ki naj postopoma nadomestijo BDP.

2.3 Razvoj Slovenije mora služiti tudi našim potomcem

Na javnih predstavitvah DRP je bilo pogosto povedano, da DRP sicer res služi kot osnova za črpanje evropskih sredstev, je pa obenem tudi namenjen razvoju Slovenije. Poudariti želimo, da je razvoj Slovenije naloga, ki jo moramo opraviti odgovorno do nas samih in EU, še bolj odgovorno pa jo moramo opraviti do naših potomcev. Če bomo skozi DRP podprli netrajnostne prakse, kot so gradnja cest, številnih poslovno-logističnih con, neomejene turistične infrastrukture ali energetske potratnih objektov, bomo s tem zaprli možnost ne samo naših potomcev, temveč tudi prihajajočih mlajših generacij, da si razvoj ukrojijo po svoje. Če bomo skozi DRP podprli netrajnostne projekte, ki bodo negativno vplivali na okolje, bo to

številnim prebivalcem Slovenije pomenilo zmanjšanje blaginje, kar pa je v nasprotju s slovensko razvojno strategijo. Zato vas pozivamo, da se skupaj potrudimo oblikovati DRP, ki bo resnično prispeval k dvigu blaginje današnjih generacij, ne da bi ogrozil možnosti prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe.

Lidija Živčič, vodja projektov

Fokus društvo za sonaraven razvoj
Cesta na Roglo 17c, 3214 Zreče
Tel: 041 291091
lidija@focus.si
www.focus.si

Ivan Lešnik u.d.e.i.e., zastopnik ZDIT Maribor

Zveza društev inženirjev in tehnikov Maribor
Vetrinjska 16, 2000 Maribor
Tel.: 02 250 13 23
Fax.: 02 250 13 24
<http://www.zdit-mb.si/>

dr. Andrej A. Lukšič

Inštitut za ekologijo
Štihova 5, 1000 Ljubljana.
Tel.: 01/ 43-95-215
andrej.luksic@guest.arnes.si

Mohorič Ljubo

Društvo Rosika
Tržaška cesta 25 1360 VRHNIKA
Tel.: 01 755 36 48

Milena Marega

REC Slovenija
Tel/faks: 01 425 7065, 01 425 6860
rec-slovenia@guest.arnes.si